

KÜTÜPHANELERARASI İŞBİRLİĞİ ALANLARI

a) Toplu Katalog Oluşturma İşbirliği: İki veya daha fazla kütüphane ve bilgi merkezinin koleksiyonlarının tamamının ya da bir kısmının kayıtlarını bir araya getirilerek oluşturulan kataloga “toplu katalog” denir. Genellikle toplu kataloglar süreli yayınları kapsamaktadır. Özel, toplu katalogların hazırlanmasının amaçlarını üç grup içinde toplamıştır.

- *Bir yayının hangi kütüphane veya bilgi merkezlerinde bulunduğunu belirlemek,*
- *Ulusal ve uluslararası kaynak değişimlerini kolaylaştırmak,*
- *Bilgi kaynaklarının satın alınması işlemini düzenlemek, tekrarları önleyerek bu kaynakların satın alınması için ayrılan paranın en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak...*¹

Teknolojik gelişmelerle birlikte kütüphaneler sahip oldukları kaynakları elektronik ortama aktarmaktadırlar. Bu da toplu katalog oluşumunu kolaylaştırmaktadır. ULAKBİM kendi süreli yayınlar listesinin yanı sıra ODTÜ, Hacettepe ve Bilkent üniversitelerinin süreli yayın listelerini de içeren toplu katalogu Ağustos 1997’de ULAKBİM web sayfası aracılığıyla kullanıma açmıştır²Belli standartlar ışığında diğer kütüphaneler ve bilgi merkezlerinin süreli yayın koleksiyon bilgilerinin sisteme eklenerek geliştirilmesi düşünülmeye gereken önemli bir konudur.

b) Belge Sağlamada İşbirliği: Belge sağlama kütüphane koleksiyonunda yer almayan makalelerin diğer kütüphanelerle işbirliği yapılarak sağlanmasıdır. Kütüphane ve bilgi merkezlerinde oluşturulacak olan toplu kataloglar sayesinde hangi kütüphanenin hangi kaynaklara üye olduğu görülmektedir. Böylece yurt içinde bulunan bir kaynağın yurt dışından sağlanması engellenmiş olacaktır. Bu sayede ekonomik avantaj sağlanacaktır. Belgenin yurt içinden sağlanması ise kütüphanelerarası işbirliğine gidilmesiyle olanaklıdır.

Ülkemizde YÖK Dokümantasyon Merkezi kullanıcıları için belge sağlama hizmeti vermiştir. Günümüzde ULAKBİM, Hacettepe, ODTÜ, Gazi Üniversiteleri arasında işbirliğine giderek üç gün içinde belge sağlamaktadır.

¹ Nevzat, Özel ve Aykut, Bayraktar. (2003). Kütüphaneler arası İşbirliği ve Konsorsiyumlar. (Çevrimiçi) Elektronik Adres: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~nozel/kutarisbvekonso.htm>. (28.04.2007)

² Yaşar Tonta,(1997) Kütüphanelerarası işbirliği ve bilgi kaynaklarının etkin kullanımı. *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a Armağan* içinde (100–108). Ed. Bülent Yılmaz. Ankara: H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü s.101

c) Derme Geliştirme İşbirliği: Bilgi kaynaklarının fiyatlarının sürekli artış göstermesi kütüphanelerin tüm kaynaklara sahip olmasını engellemektedir. Ortak derme geliştirmede izlenecek yaklaşımlardan biri; herkesin kendisi için “vazgeçilmez” olarak tanımladığı kaynaklar dışında kalan kaynakları, katkıda bulunulan ortak bir bütçe tarafından ortak bir derme içinde tutmak ve buradan kullanıcıların erişimine açmaktır. Ülkemizde her ne kadar mevzuat, ortak derme geliştirme faaliyetlerinin önünde bir engel olarak yer almaktaysa da, bütçe ve personel sorunları bu konuda çalışmalar yapılması gereğini gözler önüne sermektedir.³ Bu nedenle kütüphaneler kendi gereksinim duydukları koleksiyon dışındaki kaynakları diğer kütüphanelerle ortaklaşa çalışarak elde etmektedirler. Bu çalışma fiyatı pahalı olan kaynakların alınmasını ve herhangi bir kütüphanede kopyasının bulunmasını içerir.

İşbirliğine giden kütüphaneler önce hangi kaynakların alınacağını ortaklaşa belirleyip, daha sonra bir abonelik politikası izleyeceklerine karar verirler. Kitaplar, süreli yayınlar, CD-ROM, tam metin ve bibliyografik veri tabanlarının ortaklaşa kullanımının sağlanması bu işbirliğinde görülmektedir.

d) Elektronik Kaynakların Kullanımında İşbirliği: Elektronik kaynaklarda işbirliği kütüphanelerin elektronik kaynakların kullanım iznini alırken maliyeti düşürmek amacıyla yapılmaktadır. Kütüphaneler, konsorsiyum’a üye olarak elektronik kaynakları satın almak yerine onlara erişimi tercih etmektedir. Aynı zamanda yayıncılar bir derginin basılı kopyasına abone olduğunda derginin elektronik kopyasını internet aracılığıyla erişim olanağı sunmaktadır.

Bu tür işbirliği için öncelikli olarak kütüphane ve bilgi merkezlerinin sahip olması gereken alt yapı, hizmetlerin sunulması için ağlar, donanım ve yazılım, kütüphane ve bilgi merkezlerinin elektronik kaynakların kullanımı için başlangıçta ve sonrasında ödeyeceği lisans ücretleri temin edilmelidir⁴

Konsorsiyum çalışmaları ülkemizde ULAKBİM tarafından başlatılmıştır. Ağlar vasıtasıyla tüm üniversite kütüphanelerinin belirli elektronik kaynaklara erişimi

³ Mehmet, E. Küçük, Umut Al. (2004) Türkiye’de Kütüphanelerarası İşbirliği Üzerine Bir Değerlendirme. Türk Kütüphaneciliği, 18(2): s.125

⁴ Nevzat, Özel ve Aykut, Bayraktar. (2003).A.g.e. s.3

amaçlanmıştır. Daha sonra ANKOS (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu) sayesinde birçok kütüphane elektronik kaynaklara erişim sağlamıştır.

İşbirliğini avantajlarını;

- Ortak bilincin oluşturulması, ulusal yararın sağlanması
- Eldeki bütçenin en yararlı biçimde kullanılması
- Abone olunmadığı halde diğer kuruluşların sahip oldukları bilgi kaynaklarına ulaşılması
- Yayıncılara karşı materyal sağlamada bir güç oluşturmak ve bu sayede bilgi kaynaklarının daha ucuza temin edilmesi
- Ulusal standartların sağlanması.
- Dublikasyonların engellenmesini sağlama
- Branşlaşmanın sağlanması ve uzmanlaşmış kütüphanelerin daha çok bilgiyi elde edebilmesi

İşbirliğinin avantajlarının yanında işbirliğinin kurulmasını engelleyen bazı nedenler vardır. Bunlar:

- Geniş coğrafik alanlarda işbirliği yapmak güçtür. Mesafe kütüphanelerarası işbirliğinde bir etkidir ve kiminle nasıl işbirliğine gireceğimizi etkiler fakat olumsuz etkisi azaltılabilir.⁵
- Birlikte çalışmaya ve ortak projeler üretmeye yeterince yatkın olmamak⁶
- Bibliyografik kontrolün tam olarak sağlanamaması
- Sağlanacak bilgi kaynaklarındaki gecikme kullanıcılar açısından sıkıntı yaratabilir.
- Yeterli mali destek ve konsorsiyumun gereklerini yerine getirecek personel sağlanamaması işbirliği çalışmalarını gerçekleştirmeyi zorlaştıracaktır.
- İşbirliğinin gerektiği çalışmaların belli bir standarda uygun ve aynı kaliteyle yapılmaması sorun oluşturur
- Kütüphanelerin işbirliğinde yeterli alt yapı ve donanıma sahip olmaması sorun yaratır.
- Kütüphanelerin kullanıma ortak olmak yerine, kaynaklara sahip olmayı istemesi işbirliğinin oluşmasını engelleyecektir.

⁵ Scepanski, Jordan. (2001). "Kütüphanelerarası işbirliğinin gerçekleştirilemeyen vaadi". Çev. M. E. Küçük. Türk Kütüphaneciliği, 15(2): s.197

⁶ Yaşar, Tonta.(1999).s. 505

Kütüphanelerarasında işbirliği sorunlarına genel anlamıyla baktığımızda personele ilişkin sorunlar çözümlendiğinde ve belirli standartlar sağlandığında çözümlenemeyecek sorun kalmayacaktır. Aksi taktirde kütüphanelerin konsorsiyum içerisinde işbirliğine güvenerek kendi gereksinimlerini sağlayacak çekirdek koleksiyonları oluşturmamaları, kaynakları ortak kullanmayı değil sahip olmayı düşündüklerinde, gerekli alt yapını oluşturulmaması vb. gibi nedenler işbirliğinin oluşmasını ortadan kaldıracaktır.

İŞBİRLİĞİ VE KONSORSİYUM ÖRNEKLERİ

OCLC (Online Computer Library Center)

OCLC, 1967 yılında Ohio College Library Center adı ile kütüphaneciler tarafından kurulmuş, 1981’de ise Online Computer Library Center adını olarak bugün 65 ülkeden 45000 kütüphanenin abone olduğu uluslararası bir bilgi-belge sağlama/dağıtma ve paylaşma merkezine dönüşmüştür.⁷

OCLC aynı zamanda kütüphaneler arası ödünç verme alt sistemine sahiptir. Kataloglama, tarama ve otorite kontrolünde kütüphane ve bilgi merkezlerine önemli imkânlar sunar. Ayrıca kütüphane ve bilgi merkezlerine kartlar, manyetik bantlar, sırt etiketleri ve sağlama listelerinin kullanımı imkânları sağlanır. OCLC, ülkemizde kütüphane ve bilgi merkezlerinin yurtdışından bilgi kaynağı ihtiyaçlarını da karşılamaktadır⁸

Ulusal düzeyde işbirliği açısından kütüphane ve bilgi merkezleri için vermiş olduğu kapsamlı hizmetlerle büyük bir öneme sahip ve önemli bir örnektir.

ANKOS (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu)

1999 yılında Gazi, Bilkent, ODTÜ, Hacettepe üniversitelerinin girişimleri ile Boğaziçi, İTÜ, Sabancı, Koç, Ege, Dokuz Eylül, Çukurova üniversitelerinin ve ULAKBİM’ in de katılımıyla bazı veri tabanları için konsorsiyum kurularak işbirliğine gidilmiştir. Ankos,

⁷ OCLC nedir? (Çevrimiçi) Elektronik adres: <http://www.unak.org.tr/unakoclc/> (19.06.2007)

⁸ Nevzat, Özel ve Aykut, Bayraktar. (2003). A.g.e. s. 6

Anadolu'daki üniversiteler tarafından başlatılan bir işbirliği çalışmasıdır. Sınırlı bütçe ile verilebilecek en iyi hizmeti sunma, derme geliştirme ve teknolojik olanaklardan en üst düzeyde yararlanma gayesi ile oluşturulup geliştirilmiştir. Daha sonra diğer üniversite kütüphanelerinin katılımı ile kapsamı genişlemiştir.⁹ Aslında ANKOS'un temelini, müşterek ilgi alanlarındaki kaynaklara ortak yatırım yapmak üzere gönüllü olarak bir araya gelmiş bir grup üniversite kütüphanesi oluşturmaktadır. En az bir sözleşmeye katılan herhangi bir kütüphane ANKOS'un üyesidir¹⁰

ANKOS'un amacı; üniversite ve araştırma kurumlarındaki kullanıcıların çeşitli yayınevlerinin elektronik dergi ve veritabanlarına, lisans anlaşmaları çerçevesinde, Internet üzerinden erişimini sağlamaktır. Bu sayede kullanıcılar kendi kütüphanelerinde bulunmayan süreli yayınlarda yer alan tam metin makalelere, atıflara ve bibliyografik bilgilere elektronik olarak erişebilmektedirler.¹¹

ANKOS bir paylaşım ve dayanışma modeli üzerine kurulu olup, her kurum kendi mali gücüne göre katkıda bulunmakta, kullanıcılarının gereksinim duydukları veritabanlarına konsorsiyum çerçevesinde abone olmaya çalışmaktadır. Ülkemizde üniversite kütüphane bütçelerinin kısıtlı ve dünya standartlarının çok altında olduğu ve basılı dergi koleksiyonlarının dağınık yapısı ve yetersizliği göz önüne alındığında ANKOS'un bilimsel bilgiye erişimi artırma ve üniversite kütüphaneleri arasındaki iletişimi güçlendirme açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

OBES (Ortak Belge Sağlama Projesi)

Türkiye'de yerel (bölgesel) düzeyde kütüphaneler arası işbirliği oluşumları da vardır. OBES projesi buna bir örnektir. Ortak Belge Sağlama (OBES); Gazi Merkez ve Mimarlık

⁹ Gülten, Yıldız. (2007)Kütüphanelerarası İşbirliği.(Çevrimiçi) Elektronik Adres: http://internet.cervantes.es/internetcentros/biblioteca/Coobiblioestambul/Ktphanelerarası%20isb_.ppt (19.06.2007)

¹⁰ Bülent, Karasöze ve Jane Ann Lindley. ANKOS: Türkiye'de konsorsiyum gelişimi.(çevrimiçi) Elektronik Adres: <ftp://ftp.lib.metu.edu.tr/pub/doc/ankosjaltr.doc> (19.06.2007)

¹¹ Bülent, Karasözen (2002) Kütüphane hizmetlerinde işbirliği ve ortaklıklar: ANKOS. "Kurumsal Arşivler", Elektronik Veritabanları Kullanım İstatistikleri", Elektronik Gelişmeler Işığında Araştırma Kütüphaneleri Sempozyumu, 24-26 Ekim 2002, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Mühendislik Fakültesi, Hacettepe Merkez ve Beytepe Kampüsü, ODTÜ kütüphaneleri ve ULAKBİM arasında belge dolaşımı için imzalan bir anlaşmadır.¹²

Temel amacı, üye kütüphane koleksiyonları kullanılarak belge sağlama işlemlerinde işbirliği yapmaktır. OBES kapsamında, kullanıcılar üye kütüphanelerden herhangi birine başvurmak kaydıyla diğer üye kütüphanelerden belge isteğinde bulunabilmektedir. Bu proje, aynı zamanda ilgili kütüphaneler arasında toplu bir katalogun bulunmasını gerektirmiştir. Belgeler ULAKBİM tarafından tahsis edilen kurye aracılığı ile 3 gün içerisinde istekte bulunulan kütüphaneye ulaştırılmaktadır.

Birçok üniversite kütüphanesi OBES 'e dahil olmak istemekte, fakat standartlara uygun olarak süreli yayın koleksiyon bilgisini bulundurmamaları nedeniyle proje katılamamaktadırlar. İşbirliğinin öneminin anlaşılması ve projenin eksta bir iş yükü olarak görülmemesi, standartlara uygun kayıtların düzenlenmesi ve geniş katılım ile OBES projesi daha da yaygınlaşabilir.

ÜNAK- OCLC KONSORSİYUMU

Yasal ve kurumsal bir yapı olan ÜNAK (Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği), hiç bir şekilde kar amacı gütmmez. Amacı Üniversite ve Araştırma Kütüphanelerinin sınırlı şekilde olan kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasıdır. Tüm işlemlerde açıklık esastır. Tüm mali gelir ve giderler, her yıl devlet tarafından incelenir ve denetlenir. Konsorsiyum için her türlü teklif değerlendirilmekte, katılımcılar tarafından ortak toplantılarda kararlar alınmak suretiyle hayata geçirilmektedir. Yani her üye karar alma sürecinde etkin olmaktadır.

Verilen fiyat teklifinin, hangi kriterlere bağlı olarak verildiği, hangi kriterle yükselip, düşeceği önceden bellidir. Bu noktada üyeler tarafından verilecek ortak kararlar sonrasında son fiyat üzerinden işlem yapılır. Veri tabanı üreticileri ile OCLC aracılığı ile pazarlık etme gücü bulunmaktadır. Üyelerin kendi istatistiki bilgilerine bakarak değerlendirmeleri, parası ödenen her kaynağa(üyeliğiniz bitse dahi) erişme olanağı, tek bir arayüzden bütün üye

¹² OCLC nedir? (Çevrimiçi) Elektronik adres: <http://www.unak.org.tr/unakoclc/> (19.06.2007)

olduğunuz veri tabanlarına ve çok daha fazlasına erişim, tartışma listeleri aracılığı ile üyeler arasında etkili iletişim imkanı bulunmaktadır.¹³

¹³ ÜNAK- OCLC Konsorsiyumu. (Çevrimiçi) Elektronik Adres: <http://www.unak.org.tr/unakoclc/> (19.06.2007)